
Логіка та методологія науки

О. О. Корж

Роздуми про роль фундаментальних досліджень в сучасній медицині

Доводиться необхідність фундаменталізації вітчизняної медичної науки.

У різні часи провідними факторами розвитку людства проголошувались економіка, торгівля, високі технології, інформатика, сьогодні на авангардну роль виходить інновація, що особливо стосується сфери науки.

Як відомо, наука поділяється на практичну (емпіричну) і фундаментальну (теоретичну). У широких колах медиків, здебільшого організаторів охорони здоров'я та управлінців, науковців, серед деяких викладачів вузів існує думка, що охороні здоров'я населення країни перш за все потрібна конкретна, прикладна наука, щоб наочно була помітна ефективність наукової діяльності в медицині (нові методи діагностики, лікування, нові пристрої, апарати, протези, фармпрепарати і т. д.). А новизну, нові знання певно можна запозичити із закордонної медичної науки, з літератури, шляхом творчих відряджень за досвідом в передові центри медицини. Це, мовляв, дешевше і простіше.

Відразу хочу висловити пересторогу: не дай Бог, такі думки запанують у наших керівних „головах”, які обумовлюють стратегію розвитку як охорони здоров'я, так і медичної науки. Кінцевим результатом подібно-

го псевдореформування стала б значна деградація державної відповідальності за функціонування науки та її інноваційний розвиток [1].

На міжнародному симпозіумі (Київ, 1–3 грудня 2003 р.), присвяченому фундаментальним дослідженням, серед суперечливих тенденцій розвитку фундаментальних досліджень відзначалося, що об'єктивне зростання ролі фундаментального знання в житті та розвитку людства межує з прогресуючою його недооцінкою суспільством [2].

Відмічаючи факт інтенсифікації міждисциплінарного спілкування і співробітництва вчених, на симпозіумі наголошували на закостенілості організації фундаментальних досліджень взагалі.

Між тим в тому ж таки академічному журналі «Наука та наукознавство» академік НАН України В. М. Локтев наводить наступні дані: «...майже половина щорічного приросту ВВП у світі стала отримуватись завдяки новим науковим розробкам, в тому числі високим технологіям, які здебільшого опираються на ті чи інші відкриття фундаментальної науки» [3].

Всі ми є свідками яскравих наукових відкриттів, здобутих вже в наші часи (тобто за останні 2–3 десятиріччя). Як приклади, можна навести нове розуміння ролі ембріональних стовбурових клітин в організмі, досягнення генної інженерії, біотехнології, вивчення впливу земного магнетизму на життєдіяльність людини, ультразвукову, комп’ютерну та ІМР-діагностику, клонування живих організмів, трансплантацію органів і тканин і низку інших наукових здобутків. Вони перевершують найбагатші фантазії і відкривають перед медициною величезні перспективи. Таким чином, шановні читачі, майже аксіоматичне твердження «фундаментальна наука вкрай потрібна для розвитку медичної науки» не потребує зайвих доказів, їх дає саме життя. Акцент тільки на прикладну науку орієнтує вітчизняну медицину на те, щоб «доганяти» зарубіжну, а це означає – нам не відірватись від «хвоста», від постійно йдучих в ар’єргарді світової медичної науки, від статусу «вічно наздоганяючих»!

Сучасна філософська думка приходить до висновку: «Людству ХХІ століття необхідно усвідомити, що з біосфери людина у своїй діяльності вже пішла й вийшла у породжену нею самою ноосферу» [4].

Отже, «ноосфера». В уявленнях академіка В.І.Вернадського зовнішня оболонка Землі, куди входять атмосфера, природа, насичена предметами діяльності людини, все, що нас оточує, побудовано на знанні або несе на собі відбитки діяльності людини.

Інноваційний принцип передбачає, що все у суспільстві – економіка, наука, культура – розвивається на основі нових знань, точних технологій, прогресивних ідей і методологій. Тобто діє загальна схема, наведена на рисунку.

Фундаментальну науку можна поділити на глобальну – загальнонаукову; міждисциплінарну – в межах декількох наук; дисциплінарну – відомчу, якою користуються здебільшого галузеві (зокрема медичні) НДІ, бо ця фундаментальна наука найбільш пристосована до трансферу в практику.

Вирішивши викласти на папері свої роздуми про фундаментальні дослідження в медицині, не вдаючись до глибоких наукових пошуків, до яких приводять ці роздуми, я натрапив на декілька чужих (але авторитетних) думок. Наприклад:

«Наука, створена в чисто прикладних цілях, неможлива; істини плодотворні тільки тоді, коли між ними є внутрішня зв’язь. Якщо признавати тільки те істини, з яких можна ждати непосредственных практических выводов, то следующие звенья исчезают и цепь разрывается».

Жюль Анри Пуанкаре

«Если страна не прилагает усилия для того, чтобы обеспечить науке положение, которое она заслуживает, а ученым необходимый престиж и внимание, то рано или поздно она превратится в колонию».

Фредерик Жолио-Кюри

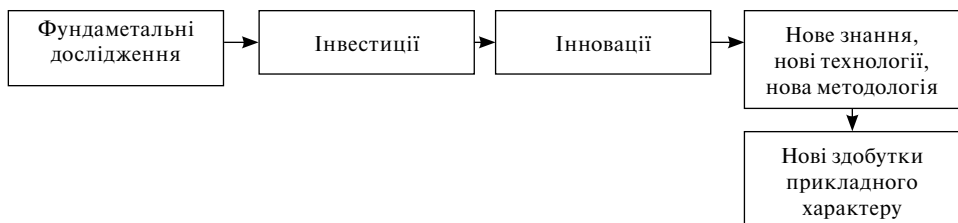


Схема інноваційного розвитку суспільства

«Открытия в фундаментальных науках создают условия для создания в медицине новых методов диагностики».

Е.И. Чазов

Цей мій задум підкріпити власні роздуми про важливість фундаментальної складової сучасної медичної науки висловами різних авторів можна було б продовжувати безкінечно, але і наведених достатньо, щоб прийти до висновку — пріоритет науки, в тому числі її фундаментальної складової, в забезпеченні нормального інноваційного розвитку медицини (охорони здоров'я) — незаперечний.

Не претендуючи на оригінальність, я тільки взяв те, що було під руками,

на робочому столі, й був би задоволений, якби мої думки і висловлювання авторитетних авторів послужили хоча б одному із тих діячів, від яких залежить ставлення в державі до розвитку медичної науки. Впевнений, що рішення міжнародного симпозіуму «Фундаментальні дослідження в сучасному інноваційному процесі: організація, ефективність, інтеграція» мають пряме відношення і до медичної науки. А їх використання могло б серед іншого суттєво вплинути на все ж таки ще живучу переважно прикладну орієнтацію медичної науки та сприяти її фундаменталізації.

1. *Малицький Б.А.* Перепони на шляху інноваційного розвитку економіки України та можливості їх подолання // Наука та наукознавство. — 2002. — № 4. — С. 43–46.

2. *Міжнародний симпозіум «Фундаментальні дослідження в сучасному інноваційному процесі: організація, ефективність, інтеграція»* (Київ, 1–3 грудня 2003 р.) // Там само. — 2004. — № 1. — С. 145.

3. *Деякі пропозиції щодо реформування науки в Україні (інтерв'ю з академіком НАН України В.М.Локтевим)* // Там само. — 2005. — № 1. — С. 42–43.

4. *Ершова-Бабенко И.В.* Современные проблемы философии, методологии науки и медицины. Состояние и перспективы // Интегративна антропология. — 2003. — № 2. — С.7–15.

Одержано 14.08.2005

А.А.Корж

Размышления о роли фундаментальных исследований в современной медицине

Доказывается необходимость фундаментализации отечественной медицинской науки.